

„ЗАСТАВА“ излази трипут
у недељу, средом, петком
и недјељом.

Цена је на годину 12 фор.
на по год. 6 фор. на чет-
врт године 3 фор. а вред-
ности за Аустрију, а за Ср-
бију на годину 120 гроша
на по год. 60, а на четврт
године 30. гроша.

ЗАСТАВА.

Огласи се рачунају по ко-
личини врта, које из гар-
монта заузимају, и за сваку
врту плаћа се за први пут
5, за сваки даљи пут 4 и
осим тога за жиг увек по
30 и. Дописе се шаљу у
редништу, а предлата и
огласи администрацији „ЗА-
СТАВА“ у Пошти Сл. у кући
број 858. код „златног јед-
носта“.

Број 3.

У Новоме Саду у петак 9. јануара 1870.

Год. V.

ПАТРИЈАРХ САМУИЛ МАШИРЕВИЋ.

Пре него што овај лист приспе у руке
наши читаоца, без сумње је по варошима на-
шим телеграм разнео, а из вароши и у села
допрео глас, да се ушокојно — Самуил Ма-
ширевић, избрани србски, а наименовани грчко-
оријентални патријарх. На св. Јована у пола
дванајет сати пре подне био је код мајора
Рајачића на посети, где је овом свечарство
честитао, ту му позли, одвезу га у двор, где
га капља (Hertschlag) удари, и до једног сата
по подне био је већ мртав.

Латинска пословица каже: de mortuis nil
nisi bene — о умрелима ништа не треба го-
ворити него оно, што је у њи добро било.
Ово се више тиче приватних људи, или код
јавних људи приватног значаја њиго. Код људи
кои су по звању или положају свом јавни
значај имали, не може се прећутати, какав је
утицај глас о смрти њиховој учинио. Нико нам
ваљда неће пребацити, да ћемо зато, што смо
у опозицији противу патријарха били, у ње-
говом часу самртном, и пре него што му се
тело опоји, какву злурадост показати — но
ипак неможемо претајати јавну премда гласу
истину, — да ће учасак гласа о смрти па-
тријарха Маширевића бити страшна опомена
за све оне, кои му последници буду, а кои
нису равнодушни спрема тога, како ће одјек-
нути у народу глас о смрти њиховој. Редко
је, да човек, кои је по себи или по положају
свом у јавном животу народа улогу играо,
умре жаљен од свију; али у зао час оном,
за ким мало има, ко уздане, мало коме се
није чинило, да се са смрћу једног човека
камен са срца народног свалио.

Коса смрти пресекала је гордијев чвор, кои
је патријарх или боље рећи кои су неки себи-
њаци и властољубци преко њега у животу
народа сплели, и замрсили. Умрети у борби
са народом својим — то је ужасна смрт.

Ипак мир шепету његовом, покој његовој
души, али — мир и народу!

Nihil nisi bene. И ми ћемо на гробу ње-
говом да споменемо двоје, што му похвалити
можемо, а то је, да је он од архијереја први
у одбору и на сабору год. 1864—1865. на
то пристао, да обштине парохе бирају, и да
се председник у обштинама бира — две за-
машне чињенице у народном животу; пара-
лисање обе ове концесије које практиком, које
оградом стављамо другима на терет.

И тако сад смо опет онде, где смо били
били год. 1864. и ми понављамо нашу онда-
шњу девизу: Најпре уређење наши црквено-
народни ствари — па онда избор митрополита
— патријарха!

Живно народ — живно скорашњи народни
сабор!

У Новом Саду 8. јануара.

Убиство Ноара још једнако обзирима раз-
дражене духове у Паризу. Ужасно је то и
помислити, да један принц са грађанима тако
поступати, и као псе убијати може. Рошфор
је у својој „Марзељеви“ изразио праведни гнев
народа у речима, које се у допису из Париза
виде. Пратња Ноаровог погребна од 150.000
душа показала је, колико народ љуби жртву
цезаризма, и колико мрзи то тиранско колело
Бонапарта. Флуран, напролик Рошфоров јед-
нако је наваљивао, да са масом народа из пред-
грађа у варош Париз оду, но Рошфор то ни-
како није допустио, на што ће му онај при-
метити: Доћи ће дан, кад ћеш се кајати за
то, што данас ниси одважан био? Но прилика
неће изостати. Влада је у наглости учинила
корак, кои јој и њени пријатељи неодобравају,
она је дала искати противу Рошфора допу-
штење од сабора, да га због горњег прогласа
пред суд ставити може. Ту би од суда па до
затвора његовог била читава поворка демон-
страција, која би се напоследку и на устанак
изврети могла. Међутим све већма изилази на
видик, да ово стање ствари не може за дуго
трајати, него да ће или Наполеон реакцији
враћати се, или Француска у револуцију за-
газити. Оливијерова политика „златне средине“
неће за дуго одољети валовима узрујаног на-

родног духа, кои све више долази до сте-
сти, да између цезаризма и слободе нема из-
равнања, нема ни „златне средине“ ни „злат-
нога моста“. Како се и у војсци почиње кре-
тати дух слободоумља, то у Францукој нема
другог излазка до републике, која ће се осо-
бито ако се Ледри-Ролен врати, и без крви
узновити моћи, и Наполеон III. може до-
чекати, не да га као Наполеона I. странци,
но да га његов властити народ зароби. Већ
се томе нада, кад га јака стража чува.

Над нашом јуначком Црном-Гором ску-
пљају се облаци. „Нова Преса“ пише: „Турци,
кои су јамачно наговором наши државника
приликом бављења монарха у Цариграду го-
тови се показали, да ће нам границе чувати,
и бегунце обезоружати, дошли су сада, и то
као што знамо, са имповантним силам. Они
су по налогу наше владе дочекали као „врни,
поштени, и добродошли савезници.“ кад су про-
лазили кроз нашу државу. Порта, удајући се
у непрестана обећања Аустрије и западни сила,
држи да је сад, кад Црна Гора нема мунци-
пације (? У.) и кад су на њеној граници аустриј-
ске трупе, да је сад дошао вгодан час, где
би се са диндушманином својим разрачунати
могла. Она забравља на то, што је Аустриј-
ска политика у сукобу од год. 1848. до 1862.
дволичну улогу играла, и шиље сад у Скадар
повнотом вођу Дервиш-пашу, кои је Црно-
горце побеђивао, да овај у свези са Савет-
пашом, кои је своју војску северо-западно од
Стурине до Никшића поставио, нападне на
Црну-Гору. Већ су 25.000 војника око Црне-
Горе постављена“. Даље пише та Преса, како
су згодне прилике, да се нешкодљивом учини
та „разбојничка“ држава, и да се Аустрији
скине с врата тај опасан сусед. Дакле „раз-
бојничка“ држава? А да шта ћемо да кажемо
за државу, у којој су Брукови, Ајнауи,
Рауси постали свакидашњи? „Опасан су-
сед!“ Тежко Аустрији, кад је дотле дошла,
да јој и мала Црна-Гора може опасна бити,
још теже, што је сила на то, да је Турци
одбране — ром сакатога. А да шта ће „Нова
Преса“ рећи на то, што петроградске новине
пишу, да ће Русија до пролећа сасвим готова
бити са оружњем, да је 400. топова нове
врсте на своја места оправала, и т. д.?

У Аустрији министарска криза још једнако
траје, и сад се тек зна, на коју ће страну
круна одлучити се. Дворски кругови очевидно
је ради, да ово министарство траје, док се
преко буџета не пређе, па онда би већина
министарства одпуштена била, а сабор разре-
шен, но рајхсрат тежко да ће се пре решене
кризе хтети упуштати у саветовање о буџету,
и тако ће, као што смо ми већ рекли, већина
на време задржана, а мањина одпуштена
бити. Адреска дебата већ је почела у горњој
кући; извештач је већине кнез Антон Ауерс-
берг, мањине кнез Лобковић.

Као што бекчи листови пишу, Вожа би била
сасвим умирена, само још Побори преостају.
У „П. Лојду“ има извештај, како је генерал
Родић преговарао са Кривошијама. Он је ишао
са пратњом у којој су били: кап. Томељ, из
кабинетске канцеларије, тајни саветник гроф
Бонда, кап. Ђурковић, лички надп. Вучковић,
начелик Рисањски, и још 3. официра. Киша
је падала пљуском. На 1000. корачај изнад
Кнослаца опазе они 40—50. Бокеља, од који
се 15. приближе Родићу, али тек онда, кад
је овај по савету Ђурковића и Војновића укљо-
нио жандаре из пратње. Због пљуска окло-
не се сви у једну колебу, пошто су Бокези Ро-
дићу — Срби Србину „веру“ дали, да му
неће ништа бити. Вожа је био старац Радо-
њић, а уз њега је био крепак, горостасан мла-
даћ Самарчић, насловљен на пушку. Кад Са-
марчић, вели дописник „П. Лојда“ не би тако
млад (око 25. година) већ разбојник био
— могли би га по владању и поступању ње-
говом држати за елегантну слику“. Но ми
велимо: дај Боже, хиљадици се таки разбој-
ници — такни соколони у Србству. Родић им је
обећавао у име цара амнестију, али да по-
ложе оружје, али му Буро Зец упадне у реч
са громким своим гласом; „Шта ми да по-
ложимо оружје? Никад ни довека. Докле је-
дан јунак у Поборима живи, неће положити
оружја“, на што и други 6—8. понове речи,
да никад оружје положити неће. Телеграм
је донео, како су Кривошијани положили ору-
жје, али да им је ово одма натраг враћено,

но ми држимо, да ће ово бити света ради ре-
чено, у ствари пак да није било полагања о-
ружја.

За нашу краину имао је „Вандерер“ вест,
да су се оба министарства у том сложила, да
се ова неразрешена, него да ће у две беловар-
ске регименте послати бити цивилан комесар,
кои ће завести реформе у суду, настави, и
финансији, а иначе да ће ту, као и у осталој
граници милитарна управа остати, и да ће то
стање по свој прилици 7—8. година трајати.
Боље би било, да се Раух што пре уклони,
него да наша браћа за дуго немају уставна,
и са осталом браћом заједничкога живота. Од
продаје шума, вели се на истом месту, упо-
требити се 70. проц. на крајничке потребе,
а остали 30. проц. ићи ће у државну бла-
гајну — дакле се већ начиње; на последку
ће до тога доћи, да ће се размер преокренути,
те 70. проц. у државну касу путовати.

Иначе је свуда тије — мирно, као оно
пред великом буром.

Конгрес!

Из пештански листови видимо, да се като-
лици и опет за конгрес спремају. Они до скоро
нису ни црквене автономije, ни конгреса имали,
а сад су од оно доба, кад се и нама даде конгресе
држати, они два имали, један конференци-
јални, други уставодавни, и хоће већ трећи
да имају — редовни расправни, а ми — ни
једнога, јер и онај што је сазван био, расут
је самовољом грчко-оријенталног патријарха,
па ево улазимо у нову годину, а ни гласа нема
о сазиву конгреса.

Међутим грчко-оријентални патријарх, које
са синодом, које самовољно таке кораке иза
леђа конгреса и народа чини, кои иду или на
безкрајно одлагање конгреса, или на ограни-
чење, или бар осакћање његовог делокруга.
У Пешти смо били сведоци тога, како прота
иде од обштине до обштине, те ставља обшти-
нама нека питања, и позивље ји на уговарање
парохијалне платс. Из дописа, које данас
саобштавамо, видимо, да прота држе или ће
држати неке конференције са по једним паро-
хом, и једним одборником из сваке обштине;
даље да се плате свештеничке ексекуцијом
утерују, што наравно бива на икојање грчко-
оријенталног патријарха.

Да је стање наши свештеника сада горе,
него што је било и пре конгреса од 1865 го-
дине, то стоји, јер је неизвесно, сумњиво; још
је најбоље онде, где су и пароси и обштине
на то пристали, да се владају по старом, док
се што боље ново не створи; но има више
страна, где је старо престало, а ново се није
примило, или зато, што је у обште за обштину
теретно, нарочито то, да све у новцу плаћа,
или зато, што јој је снага на сабору прече-
њена, а нема органа, кои би то по упуштству
конгрески закључења поправити могли, јер
закон упућује распре између пароха и обштине
о мери плате на друго одељење конзисторија,
у којима би три духовна, четир световна лица
седила, а оваки одељења нема, нити би се без
конгреса могла законито устројити, јер конгрес
је превидио одредити, на кои ће се начин
први пут поставити чланови конзисторије, а
особито друго одељења, а министарска извршна
наредба не може у том за основ служити,
једно зато, што министар није властан ни саме
извршне наредбе у обште у тим делима изда-
вати, а друго, што ова наредба није формалне
природе, него заседа најдубље у саму ствар,
у стварање органа автономне управе.

Из Мола смо добили жалбу, да онде прота
иште од обштине, да плаћа паросима вођу,
по конгреском закључењу припадајућу им
плату, и за себе 4%. ма да су три свештеника
поделили између себе ону полу сесију земље,
која је од пре проти припадала, док је у Мољу
седео, и која би по истим закључењима ваљала
да припадне фонду. Чујемо, да се тражи, да се
покупи принос кои је за владике намењен,
и кои по различности предела износи од 4—1.
новч. од душе. Видимо дакле, да јерархија на
све стране нешто око џепа народа ради.

Наравно да је свему томе лек и лак и
брз — да се сазове конгрес, но патријарх
баш то неће, него воле кришом по обштинама
мутити дати, воле на власти обраћати се, и
противу обштине ексекуције искати, воле јед-
ном речи гледати, како се „црквени арач“

купи, а како се због тога људима пљене и
продају најпотребније ствари.

Но да сад запитамо, да ли те ексекуције
имају основа? За границу би биле само по
томе, што је онде закон — воља и заповест
од горе до доле, што но веље од цара до
кашлара. Но у провинцијалу никако.

Ми ћемо то доказати, и то тако, да ће
се видети, да исто то по правом закону и за
границу вреди.

У уставној држави не може нико на кога
порез ударити, но по закону, и у колико, и
на кои начин то закон допушта. Отуда сле-
дује, да кад би и сам конгрес, па и то још
са одобрењем извршне власти народ црквеном
порезом претеретио, да би се невадољне об-
штине, па и сами поједини могли противу тога
тужити, донде, док не би државно законодав-
ство одредило, са до којом светом или квотом
народ у то име може обтерећен бити.

Ово ће нам сваки стручник посведочити,
и ми не наваљамо то, што би хтели, или на
то ишли, да ово уставно право употребимо,
него само да јерархија знаде, што би ко
учинити могао, па да на њу падне сва од-
говорност, ако би ко због њеног тврдоглавства
у ту нужду дошао, да своје грађанско уста-
вно право употреби.

Што је пређашњи конгрес у погледу снаб-
девања целога клира свршио, то, то већ и по
томе носи на себи печат привремености, што
је конгрес неподпуни био, и то не само по броју
неподпуни, него и по томе, што су они, кои клир
издржавају, само са неки 12—15. чланова за-
ступљени били а остали војнички часници, и
— клир. Она је наредба по свему дакле при-
времена била — док неби нов подпуни кон-
грес другу наредбу донео. И зато је дакле
ваљало конгрес или не разпустити, или кад је
већ та самовоља и невоља учињена у тецају
прошле године наставити. То би лено било,
кад би патријарху до воље стајало, да кон-
грес држи кад хоће, па да га и недржи, а
народ да мора сносити оне терете, које му
је наговарио неподпуни конгрес на брзу руку,
без икакви података, и по свему само привре-
мено. Нису ли тужбе због те порезе обште?
Конгрес је изрекао начело, по ком је плате
мерио, и оставио је и обштинама и паросима
право, да се вишој власти потужити могу, ако
мисле, да су према броју душа у већу или
мању класу стављени. Сад се илгоге обштине
туже не само на терет у обште, него и на
своју класу према броју душа. Ко ће да реши?
Постојећа конзисторија не може, јер се из са-
мог клира састоји, а друго ододеља конзи-
сторије, које је и закон на уму имао, нема,
нити га на законит начин без сабора бити може
— како дакле може ту ексекуција спорни
свота места имати?

Има још други врта нериквидни потра-
живања. Познато је, да је редукција пароха
закључена, и да је патријарх пред лицем о-
стали архијереја, дакле illis non contra dicentibus
— и са њиовим споразумљењем уверење дао,
да ће се они по закљученој редукцији владати
одма, пре, и без потврђења закључења кон-
грески; познато је и то, да су поред свега
тога до потврђења, и остварења, дакле до г.
1869. сва управљена места попуњена, која су
требада по конгресу редукцијама, смањена бити
— за л' дакле и у тим случајевима да об-
штине плаћа 20 проц. целог парохијала због
неумесно попуњеног места? Никако, тим мање,
што је и само то попуњење у питању. Дру-
го одељења конзисторије нема, које би ствар
ма и до конгреса пресудило — дакле плата,
па по томе и ексекуција нема основа.

Даље, ко иште те ексекуције. Пароси ји
несишту, јер неће да се са народом мразе,
него архијереји и конзисторије. Но на то не-
мају ни једни ни други право, први, јер им
неприпада у тим стварима управа без конси-
сторије, друга не, јер овака, каква је, нема
по закону управу, дакле ни надзор, ни за-
ступништво у административним стварима. То
су разлози и основи, из који ексекуције ниго
умесне, и ми би наши свештеницима савето-
вали, да пре журе патријарха на то, да сазове
конгрес, него да он иште, или сама ишту
ексекуције, а донде нека се са обштинама
слажу, како могу, и ми и очекујемо и надамо
се, да обштине своје добре парохе неће запо-
марити. Најбоље је у тим околностима остати
при старом, што ће и обштинама бити право,

и ево примера у Новом Саду, где је обштина и свештенство споразумно остала при старом.

„Принос“ није народ дужан никако плаћати, јер је требало да разреже друго одељење конвисторије, кога нема.

Ми дакле мислимо, да и народ и клир треба да у глас ишту конгрес, неби ли се ствари и размирице у ред доведе. Од патријарха то искати, то је заман; он и нехаје, шта обштине желе и захтевају; министар ако је и рекао, да се неће да меша у аутономију, и пак толико се правом врх. надзора и може и мора умешати, да не допусти, да један човек обустави коло аутономије црквено-народне, по влада на то мора повода имати — дакле се обштине свака својој дотичној влади за времена ради тога обратити ваља, да упути, да прекинути конгрес и опет и то, ако би се обзира на зимње доба имало, ипак да се унапред и из даље рок означи, да би се сваки по томе равнати и спремити могао. Конгрес дакле, и опет конгрес!*)

„Варвара Убрик и у Сарајеву.“

Под овим насловом доноси „Србија“ следећи допис:

„Прошле год. у мес. јуну, кад је владика Дионисија дошао из Тузле у Сарајево за митрополита босанског, уз бројну свиту, коју је собом довео спада и једна сирота девојка, која је могла имати од 16—17 год. Ову несретну девојку рођену у тузланском округу владика Дионисија језовитски истргне из крила убојној мајци, ставивши јој пред очи како је њена шћер особити појав између најдаровитијих женскиња на свијету, да би неопрштени грех био њеној мајци, кад би пропустила сретну прилику за њену шћерку, већ да је њему по вјери, пак ће се он старати о њеном одгојењу и највишењем услову будућности њене, да ће та даровита девојка под његовом управом над славним женама бити славна. Обманом владичином грдно се превари мајка и шћерка, мајка је даде, а девојка пође у митрополију, где дуго очекиваше свечано извршење владичанског чећања.

Сад ћете вишети како се супротно догодило. Фанариоти кад коме што говоре и обећавају вада имају мисао остварити супротно. Ко им вјерује, вада би се преварио. Узвишено Дионисијево обећање не бијаше друго већ слатка удица за грозну судбу безазлене девојке. Онда у јутру смркло јој се сунце живота. Зосретну девојку у ласкаву најзретнији будућности под закрилом црквено-грчког митроноса постигла је најстидија, најружнија и најмучнија судба, још у званом светом двору! У мјесто да јој ту најсјајнији дан среће осване, затекла је најпрва ноћ, пропаде у безданку, без трага. Девојка је вада била затворена у соби, ко да је за нешто тешко од власти осуђена била; али није, јер у владике стајао је кључ, и осуђеницу не би смјео походити сваку ноћ. Кад се тај бесовјестни створ заситио ружним посјетама, преда кључ над

*) Овај је чланак био за прошлости број овога листа готов, и у штампану дан, но није могао у лист стати, тако се међутим двоје догодило, једно, да је Панчевачка обштина заката дан конференције ради конгреса, у чему смо дакле са том обштином у мисли агодили се, друго, да је патријарх умро, где дакле места у чланку на њега одговара, губе свој значај — ипак писмо већ сложени чланак мењати могли. У.

Подлистак „Заставе.“

Реалне школе.

У државама средње Јевропе.

Мислимо, да ће добро бити, ако напишемо за штотавану публику кратак преглед о устројству реалних школа у страним земљама, наиме у средњој Европи, која нас је одавна претекла у техничким знаностима. Али пре него што ошинемо уређење страних реалних школа морамо приметити, да је највише начело ових школа: васпитавање и обучавање ученика на матерњем језику, јер где се на ово начело не пази, тамо је тако у основ прв метнут, који ће свако развијање непрестано подржавати и неће допустити, да реалка одговори својој цели, т. ј. темељно изобрази младића у потребним знаностима.

Али хајмо к ствари самој. После кржаве битке код Краљевог-градца 1866. говорили су и официри наше армије: „3. јулија нису нас победили војници, него учитељи пруски“, и за то ћемо почети са техничким школама пруским. Тамо има реалних школа вишега и нижега течаја, али овим овим има тамо и виших школа грађанских. Виша реалка има 6. разреда; у нижа 3. разреда траје течај обучавања по 2. године, али у 3. горња по 1. г. и тако изискује опште техничко изражавање 9. година. У свима разредима више реалке латински је језик редовни предмет, вега дакле мора учити сваки ученик, а то с тога, што у техничким наукама има силних грчко-латинских назива, термина, и што на латинском је-

девојком својим момцима, којих је било у све дванаест, гори од горега, међу овалима два каваза, два Турчина наоружана, што и у ва-роши Дионисију прате и чувају. Ови четинци сви по реду походили су и чували зосретну осуђеницу, да не измакне из тавне ћелије и рђаве гласе по свијету не разнесе. Најпослије од силног умора девојка падне у љуту и неизлечиву болест. Узалуд су два лијечника долазила и несретницу лијечила за 3 мес. дана; болест је узела мах, не могло је излјечити. У последње доба живо је месо од ње отпадало, и једну тавну ноћ опростила се мучног живота, нестало је, изјела је црна помрчина. Смрти њеној нема трага ни гласа, није у др-кву донешена, није у хришћанско гробље саравена, нити се зна да је жива. Не може се још дознати ни за њено име ни чија је. Ваља би јој могли знати за име у Тузли. Једино се извјесно зна: њено мученичко страдање за 6 мес. строга затвора, под гвозденим руком три најсторице разбојника, под заштитом земаљских закона. Ту митрополију, коју већ и ћеза својствено карактеришу: „Кудла Алија и Мушта-фина!“ (двају каваза) требало би запалити су четири краја, кад у Турској нема суда за владичку разбојника.

За чудо ће многим бити, како се овако ужасно дело догодило у главној вароши Босне, под надзором султанова намјестника Сачет-паше, одгојчета паризког.

Тако је владика Дионисија г. 1867. у Сарајеву суновратио једну женску по имену Милку, коју је измакао из куће у један хан, обећавши јој најпре, да ће је собом повести и за сестрића свог вјенчати. Једно јутро Дионисија подрани, извуче се тајно, оде у Тузлу, а остави на сухо сироту Милку. Милка упро-пашћена морално, за мјесец дана становања с Дионисијем, кад разбере да је отишао, одма полуди, те се и данас махита потуца по Сарајеву, приповједајући своју несрећу с Дионисијом.

Љетос, кад је Дионисија дошао у село Ду-бицу, одоједне код мјестног свјештенника и учини се тешко болестан, те нареди попи да му нађе двије младе женске, да га сирћетом трајају. Попа рече: „мучно је овђе наћи женске, оћеш господине два момка?“ „Нећу, бре! мушке, женске су руке вежније.“ — Сирота попо једва нађе двије младе удовице, и обје по реду ућоше и изиђоше; последња изнесе 1 дук. дара, а прва ништа. Једна каже: „мој је дукат!“ друга вели: „Господин је дао, да подјелимо на пола!“ Еле она, која је уграбила недаде другој ништа. С тога се удовице сваде и у коштац ухвати. На силу грају испане Дионисија, те и другој да 1 дук. И с тим се ривални рат оконча. Сад мој попо пане у немилост код народа, што је владичи женске довео. Наравно, да је знао за што их Дионисија зове не би их ни тражио ни довео.

Прије 2 год. убије Турчин у сарајевској околици јединца Србина, кмета турског; остане му удовица млада, племенита као вила, по имену Василија. Женска не може туђу земљу обрађивати. Чим сад да живи млада Василија с њеним мушким дјететом? Дође у Сарајево, те узме дјете у крило, па од куће до куће проси милостињу. Дјете јој је случајно спр-жило једну страну лица и око и једну ногу, спавајући без покривача по туђим кућама уз ватру са својом мајком. Један дан одајући Василија од куће до куће дође и пред митрополију с дјететом у нарамку. Дионисија

зика може говорити са сваким класичним образовањем човеком у свакој чести света. Ниже реалне и грађанске школе уређене су по слободним начелима, а у њима се не предаје латински језик; у овима се обучавају зрелији младићи особито у оних наукама, које су ну-жне за поједине срезове, занате или ти трго-вину. Из виших реалних школа прелазе ученици на техничке академије, које су за сваку струку јавне службе особито уређене, и. п. на академију грађевине, мерништва и т. д.

Врло хвале и саксонске реалне школе. Цел њихова је, по закону ова: „Реалне школе, осим што унапређују опште образовање имају још да буду приправнички заводи за техничка зна-нија земаљска, и за више образовање на техничку раденост приватних лица.“ Ове реалне школе у Саксонској имају по 6. једногодишњих разреда, и латински језик је само за оне слушаоце обзван предмет, који се по свршетку реалног течаја, подвргавају испиту зрелости за више академичке науке. Осим поменутих школа реалних има у Саксонској јоште и грађанских школа (Bürgerschulen); у овима се младићи изражавају по свршетку 14. год. у оних наукама, које су сваком најпотребније за његов сталеж.

У Баварској је техничко приправно обра-зовање особитим начином уређено, и тога ради има реалних гимназија и средних техничких школа. Реална гимназија има 4 годишњи раз-реда, која иду на перодо са гимназијом хума-нистичком од 4 разреда т. ј. гимназијом, којој је цел класично изражавање, тако, да она приправља за учени сталеж. У први разред

кад је види, сиће к њој, измаи јој дјете, под условом: „Ја ћу га о мом тропку извидати, васпитати и научити, пак ће бити човек сре-тан, а ти можеш у неђељи два пут походити своје дјете.“ Сирота Василија дође седам дан да обађе свог јединца, Дионисија стане је обе-да спокојавати у поштењу, али жена мушког и поштењег значаја, тргне се и зграби своје дјете пак на поље. Воли просити, као што и проси, него ли хранити себе и дјете са жрт-вом женског поноса и чести.

Ваља да овакве заблуде добија Дионисија султанове нишане? Тоша Ј.“

ДОПИСИ.

Ћ. М. — У Паризу 30. дек. — Измеђ народа и династија одшоја је, угњетени и угњетача, робова и господара одношај је запет. Укаже л' се прилика, роштво, тиранија, лаж, неједнакост пропада, а на њихово место ступа слобода, истина, братство и једнакост. Борба измеђ обојих странака знатна је; о свачем што се згоди, треба рачуна водити. —

Сваки лист новје историје францеске крвљу је написан. Народ се ил' брани ил' свети. Свети се и светиће се, — но тешко оном коме се свети. И јуче опет беше народ нападнут, и јуче опет беше на освету изазван. Опет се проли крв невинна, опет паде једна жртва више за слободу. Жртва је та Виктор Ноар — репу-бликанац, сараденик на „Марселесци“ Рошфо-ровом листу; а убица — принц Петар Наполеон Бонапарт, сестрић царев. У првом је оличен народ — слобода, — у другом династија — роштво.

Уарок убиства је овај: принц беше у поле-мици с Реванше-ом, листом демократије корзи-канске; полемика беше мало живља, да напо-слетку принц у свом аристократском заносу сараденике реванша просијацима, доповима и т. д. назове; један од истих, који свој лист у Паризу заступа, пошље два своја пријана Виктор Ноара и Фонвијеља — сараденике на Марселесци — принцу, да га, ако сатисфакцију неда, на двојој позову. У исто време беше опет исти принц Рошфора због једног чланка „Бонапартска породица“ на двојој позвао. Међутим ова двојца одоше правцу; овај држећи их за Рошфорове сведоке, потегне револвер те опали на исте. Ноара згоди, Фонвијеља промаши — но две руке на хаљини осташе му као усомнене принцеве милости. Ноар после неко-лико тренутака издану. Он погину за слободу, за своја начела; да не беше републиканац, неби погинуо. Кудла што га згоди, беше Рошфору намењена. Тако грозно убиство могло се само у средњем веку догодити, кад народ беше роб, а аристократија господар, кад црне душе Хуса спалише; а данас то може само још један књаз, један Бонапартиста — en gros et en detail — учинити. Ето династијаши каквом се добру може народ од династија напати. Убиство је то велико огорчење међ народом произвело; да не беше полиције народ би на кућу напао и убицу умлатио.

Догађај овај неби имао тако великог значаја, да се не узме на ум садање стање Француске, борба измеђ монархиста и републиканаца. Народ је у вреви, треба само једна искра па да букне. Револуција од 48. почиње с једним личним убиством — а ово убиство може лако произве-сти револуцију од 70. У таквим приликама обично су мали узроци — а велике последице. Републикански листови данас су у црном

обе гимназије примају се деца, која су 13. г. навршила; латински је језик обзван предмет, и по свршетку реалног четири-годишњег те-чаја, може се јавити ученик за слушаоца на свеучилишта и то оних наука које не спадају у богословију, правништво и лекарство; јер за ове науке изискује се сведочанство да је младић добро свршио латинску (хуманистичку) гимна-зију; исто тако који хоће да дође на вишу школу пољоделску, шумарску и марвено-ле-карску мора имати, сведочанство да је добро свршио реалну гимназију у орежним, код нас би смо казали жупанијским реалним школама је једина цел техничко изражавање оних младића, који се не приправљају за јавна звања, него на своју руку одају се на трговину и обртност; из ових школа је језик латински искључен.

Техничко обучавање у Швајцарској на гласу је са своје разноликости, тако да го-тово сваки срез има своје техничке школе које су на особити начин уређене; или у томе се сви оредови слажу, што је латинска школа од реалних школа са свим одељена; место латин-ског језика тамо је францески а од чести англи-ски који су у великој светској трговини одвећ нужни. Из народно-елементарне школе долази ђак у 9-тој години у реалну гимназију која се састоји из 5 разреда; по свршетку поме-нуте гимназије прелазе у обртничку школу, у којој 3 разреда (од 14 до 17 г.) сврши. Дакле Швајцарска реална гимназија стоји скоро у онаком одношају према „школи обртничкој“ као код нас нижа реалка према вишој. Из школе обртничке долази питомцац или у живот, или иде на високу школу у Цирих где врши

оквиру; сви вичу на освету. Пријатељи по-којиникови јавно пишу по новинама: „осветићемо те пријане, па на шта било. Ми ти се вакли-њемо!“ — а заручница — с којом се јуче требао венчати, — заверана се својом мртвом драгану, да, ако нико, оно ће га она осветити. Стрешите тирани од гњева народног, јер вас неће праведна казни мимоићи.

Глас се проноси, да је Рошфор затворен; обштине л' се, свачему се можемо надати. За узрок веле да је неколико редака, што их је данас на народ управно. Ево их:

Имадох ту слабост, те мишљах, да један Бонапарт може што друго бити осим убице.

Усудио сам се мислити, да је могуће на поштењ се начин на двојој бити у тој по-родици, де је мучко убијање од памти-века уобичајено.

Млого беку тога мишљења, но се преварило, јер данас олакшавано нашег пријатеља Виктор Ноара, кој уби разбојник Петар Наполеон Бонапарта.

Ево већ 18 година како је Француска међ крвавим рукама тих харамиса, који нису задовољни да републиканце по улицама пушкарају, но их још у замке вабе, да их кољу у својим кућама.

Француски народе, да л' збиља мислиш, да да тога није доста.

Шта би било с' оним, који би тако што у Србији писао?!

Јуче је законодавно тело одпочело своје редовне седнице. Левица спрема силне интерпе-лације и предлоге, да се неће успети, то се зна напред. Ди се тако мучки републикацији убијају, ту парламентаризма нема. Ту треба или — или. Средине ту нема.

— У војничкој крајини у очи нове године. Власници пештански одлучили су ри-јешење крајинског питања познатим начином — т. ј. силом.

Председник мађ. министарства гроф Ан-драши, пишу листови, отишао је у Беч, да отвар концу приведи. Његов одлазак у Беч поиратили су његови органи удесном виком. Да би се што јаче дејствовати могло на особу владаоачеву, гласила г. Андрашија нису се у-стрчавала сретством лажи и клевете служити.

Панславизам, русизам, агитације туђи аге-ната, наперене против цјелокућности државне, продрле су и до тежачке колибе, раздраже-ност која тек што није букнула у устанак, велевизаја, то су ријечи, с којим нас одоше Мађари цару тужити. Тако наз чисте новине мађ. владе, од којих се поједине награђују крвавим парам и порезом наше браће у Угар-ској и Хрватској. Ко што видимо слободњаци негдашњи далеко доспјеше. Хвалисаво разме-тање њихово слободом, подноси тако срамотну денунцијацију онога народа, којег су наумили под своју власт скучити. Ми провријесмо ту препредену тактику мађарску.

Треба код престола што грђе оцрнити кра-јишнике, неби ли се брже успјело — ништа друго.

Знамо ми да Мађари ни сами не вјерују својој вици. Да је некуд збиља онако стање ствари у крајини ко што га они опскују, дружичје би дрктали Мађари, знамо ми то; спопала би их за цијело тако жестока гроз-њица, да неби знали онако лажи писати, а и г. Андрашију неби пало на памет онда у Беч путовати.

своје образовање у оној струци, за коју се приправља, на пр. земљомерску немарску, фабричку, химичку, машинистовску и т. д. Поменута висока школа у Цириху има сваке године међу својим ђацима доста слушаоца и из Угарске.

Не можемо а да прећутимо овде и бел-гијске школе реалне, које зову у овој земљи атенеуми, и ови заводи уређени су по начелу раздјељења реалних и класичних наука, као што смо то и о швајцарским заводима казали. Технички — реални — атенеум дели се на нижи и виши течај обучавања; први има осам приправног једногодишњег, још 3 разреда; али виши течај — division supérieur — дели се на 3 врсте: трговачку, обртничку и зван-ствену — section commerciale, industrielle et scientifique — и сваки ученик изабира себи ону струку, која ће му у животу требати. Осим потпуног већања у језику материнском — у Белгији у француском и фламанском — редовни су предмети језици англиски и ње-мачки; латински језик је искључен.

Из овог кратког прегледа види се, како многе оскудице још имамо у нашем технич-ком обучавању, и да нам фале нарочито гра-ђанске школе, које распростиру у стра-ним земљама реалне знаности и у најдољњим слојевима становништва. Време ће показати, хоће ли и како ће овој осетливој оскудици техничког образовања наш нови школски за-кон помоћи?

Из „Обзора“. Јован Тобија Лангхофер.

Док ми ово пишемо бити ће ваљда у Бочу ријешена судбина наша.

Ако владалац не буде склоњен у пркос небројеним претставима вјерних крајинских, питање крајинско рјешити по мађарски т. ј. силом; имаће пламенити грот баука — револуцају, којом ће на крају све по вољи исподстивати. Вјерни крајинци, ма што им се учинило, неће револуцијом пријетити, исто тако шта икад учинити.

Мени је опет жао, што видим да огорчење у крајини проти Мађара због тих поступака мађ. владе све већма расте, све обилније облик добива. Рауково бановане служби нам угледом среће којом нас силом оће да усреће.

Ми ћемо свакако гледати, да нас нико не отура с пута савским законита, којим се досад борисмо; настојавати ћемо око тога брижно. Силу пако, нећемо се узтезати, силом дочекати.

У **Босни** под козаром, први дан Божића 1869. Како је нечиста савјест нашим господаром Турцима, види се и отуд, што су се ово пошљедње вријеме, од како се Босељи дигли, врло поплашили и ушептрљали. Баљалучки табор војске отишо је прије двије неђеље на суву међу, то стоји сад у Костајници Приједору и крај међе до Бишћа. — У Градишкој затворило некоег Ђиру што је пустио био браду и што је шубару носио. Стан му премењаше, и нашоше збиља српски — календар за год. 1870. Без икаквог другог узрока лежи тај човек, не дужан још и данас у аџу баљалучком. Баљалучке хришћанске меџислије несмједоше или нехтједоше упитати пању: зашто аџи права човјека? Залуд ће мо питати ту браћу хришћанску: како им образ и поштење.

Ономад су турске власти и ракију, која је из Србије за бос. трговце приспјела била, за барут држали, те су бушили бурад и у свако загледали. Осим тог, од новијег доба, сваког који из Аустрије пређе прегледају.

То изгледа, ко да се Турци нешто плаше. Стало ми је било до тога, да дознам чега се они плаше. Турци ми сами рекоше да се Србије плаше. Та ваљда не нису преварили; или је зар и то века мудролија турска. — Ако ли је пак збиља Турке страх спопао од Србије — онда нам нитко неби требао да замјери, што би се гротом насмијали том страху, — јест смијали и ништа друго, јер се знамо. Немојмо се одседе варати; будимо радије на чисто.

У „Застави“ је бити ће тому годину дана, с правом речено: „да српска влада у Босни ништа не ради.“ (Да се што озбиљног радило, у „Застави“ се неби телалило, то ваљда и ви у Биограду знате, али верад о те стране мора се и одседе и то што чешће помињати.) Од тад је прохујала година дана, и оно што је у „Застави“ речено онда, мора се данас поновити још гласније, јер ко што прије године дана српска влада у Босни није радила ништа, тако је то и данас истина права. Дакако да би морали сажаловати, ако би у Биограду толико бенасти били мислити, е се оно радом каквим назвати може, што српска влада данас у Босни, Херцеговини и Старој Србији чини. Ако нам се неби вјеровало моћи ћемо податцима служити. Колико се, на примјер, морало пузоћи молити, колико се човјек мораде испод достојанства понизити, да испослуже у вас (срп. вл.) ви знате, ситницу, ама по вас од замахаја а уз све то на вашу корист! Моћи ћемо ако узтреба избројати случајеве крајњег пожртвовања иметка и живота, и перфидно понашање, исмејавање — шта више и сметање.

Док једни страдају — дотле ви слушате препредене лукавце и ругате се с њима заједно несрећи којој су те лукавце кулавице криве итд. Осврнимо се на ову годину, која је ево на измаку, на потражимо, неби ли наишли на успјех какав наш и ваш. Бадава господо београдца! У раји самој неналазимо више многе симпатије према вама. Избавитеља, вјерујте што вам рекох, избавитеља који би их ласно тешког јарма турског, на ма тај избавитељ ђаво био, то су њихове ријечи. Ропство је дозлогрдило — оно је иста смрт и у таквим мукана не развирасе на широко. Нада и вјера њихова у вас, већ је одавна пошла низ брдо. Омладина, која претставља будућност народну, као свађе, тако и овђе, одушевљена идејом слободе и јединства народњег, једина је данас, која преговарањем саме себе, још једнако шири вјеру у помоћ браће српске, јуначког народа српског у Србији. Оће ли и она морати поделити суди побједоносних чиница, које ју све већма у лаж утерјују?!

Оће ли и она морати на своју заставу написати најприје слободу на онда дрство?!

Овако није могуће више ососити, а помоћи ваља тражити ма од куда. Требало би да вам споменем још једну врт наших људи; наше богаташе. Они су сјели на своје велике рпље дуката, (које су науку варијају рају и отимајући им крвавим знојем течено,) на се цера једној сиротињи. У осталом има таквих и у Биограду и по другим крајевима. Сви су они једне багре. Начела своја јавно исповједају. — Кеса им је и Бог и слобода и отачбина и

народност. Нећу дужити говора о њима. Чим их споменем, крв ми јаче потече. — Сто пута су гори од Турака. Лијека од њих нема до кубуре...

Ето како је у нас! Жалост је то жива, што вам такве вјести из Босне долазе. Али није корисно тајити оно што је очевидно, нити ваља у пола говорити онима, који неће да чују кад се на сва уста запомаже.

У очи све озбиљнији заплета у Јевропи, кад све јасније назиремо циљеве деспаратних држава; у времену, у којем чујемо увређену браћу, Србе и Хрвате у Угарској а троједној краљевини, (који су постали жртва пријатељству српске владе и аустро-угарске,) јавно говорити, да Мађари угњетавају, угворелим одобравањем српске владе, нашу врлу браћу ту; у таквом времену сво и ми признати морадосмо, да и по Босној и Херцеговини гине све више вјера у српску владу, и то јавно гласно признадосмо да небуде касно.

У таквом положају затече нас Божић. Страшно је то у ропству славити рождество Исусово. На хиљаде бројимо године од рођења Исусова у Витлејему. Са обала Јорданских, са брда Галилејских, навјешћивало је још онда јеванђеље љубави човјештва. Приповједка о том није ништа друго, ван дуго ужасно страдање. Заман бијаше врела усрдна молитва на гори Маслиској, проноси чашу ову мимо мене. Горка чаша није могла мимоћи навјеститеља љубави човјештва. Јеванђеље од тада није постало истином. Хиљаде година прохујаше пре њега; стара свјетлост и сила одржала је мекдан, и влада опет свјетом. Сједок су томе најљепши предјели Јевропе, натучени милионима људи, који и данас стењу под тешким оковима Турчина крвника!

Међутим се учи ново јеванђеље љубави човјештва, које ће одржати побједу. Пронуће дакако још многа глава у крваво комађе, до дана кад се славило буде помречење. Уједињена омладина, прави је апостол тог новог јеванђеља, јер вјерује у моћ тог наука, у коначну јој побједу. Ако раја славила буде будући Божић, ко слободан човјек, бити ће то заслуга тог апостола. Завршујући овај пут, сјетимо се још оних племенитих душа који жуђећи за слободом свог свога по овим крајевима или изгибоше или и сад тешке муке трпе, метнимо им спомен у срцу нашем; а ми пођамо опет одушевљено у нову борбу која нас чека. Вила она жестока како му драго, будућност је свакако наша!

Стојан Унић.

Митровица. Дружина народног српског позоришта, давајући прошлого љета представе код нас, уверена је у родољубљу грађанства митровачкога; то уверење произвео је знатан и достабројан посјет.

Три мјесеца прозујаше, од како се весели са народном дружином растадосмо, па сад истом опажамо и оценити можемо плод рада дружине позоришне.

Одмах, како нас је друштво оставило, почело се говорити, како би то по грађанство наше корисно било, кад би се овдје добровољно друштво склопити могло.

Та мисао и жеља изведена је, крај свега тога, што је једна кућа, иначе на гласу народна, проти тому радила. Под предједничштвом првога нашега на све жртве приправнога грађанина Паје Панаговића, а под управом одвјетника Трумића сложило се код нас добровољно позоришно друштво.

За подигање позорнице позајмио је председник 340 ф. незнајућ, да ли ће му се и кад повратити.

Позорница је лепа и красна, нестиди се Новосадско, те ће нам мило бити, да ће народно позоришно друштво, кад к нама дошло буде, готову и то криво позоришну наћи.

Под управом г. Трумића ступили су добровољци први пут на други дан Божића у представи: „Женски непријатељ и Шаран.“

Светина се слегла у дворану читаонику; једни дошли, да чују и виде, како ће се њихови знанци на позорници прославити или осрамотити. Једни су дошли, да си време прекрате. Други дошли да као родољуби у тој радњи, својим новчаним придогом подпомогну. Једни опет дошли, да могу, ако би дружина енаско учинила, (што би им најмилије било) велице своје разаптити, те по дружини и њиховима вођама без милосрђа удараги.

Многбројна публика бијаше посве задовољна, будући су добровољци своје улоге за први пут скоро мајсторски одиграли. Добрим успехом су противници поражени, оружје нападаја избјегено им је из руку, дочим сами јавно признају а и признати морају: да је представа изнала изван свакога очекивања.

На ново љето представљали су нам „Саћурицу и шубару.“ Толика се множина већ у 6 сати сакупила, да већ нитко више мјеста није могао добити, премда је представа заказана била у полак 7. сати.

„Саћурица и шубара“ изшла је на обште задовољство што се може преодити, будући грађанство нестрпљиво очекује будућу представу.

Нећу за сад о појединим представљачима говорити, него ћу то учинити после једног 6 представа, само ћу рећи: да се налази у друштву краси дарова. Жеља је наша: да добровољци и надаље својски своје улоге науче и изводе; те ће се и публика ваља у довољном посјету одликовати, тим више, што ће друштво вас чисти приход обратити у фонд школски и на друге корисне обштинске потребе. При првој представи пало је у благајну 117. а при другој 132. ф. премда се узаница добива само за 50, 30, 20 и 10 новчића.

Тко то све на ум узме, нех рекне, ако је човек, да то није леп и красан плод народне позоришне дружине, које ћемо се ваља с поносом сећати.

Камо среће по народ наш, кад би се свуда по већина местима оваква друштва подизала, која би у нама свест народну подизала; тад неби лако ми „Ловским пољем“ окаљани Раух, а бог и душа неби ни Андрами Србство и Хрватство презирао.

Захваљујући се јавно добровољцима кључем им из свега града: само напред, победа ће наша бити.

Овом пригодно ми је споменути; да се је при последњој беседи уписало до 50 чланова омладински, настојањем г. Костића и једне домородке; до данас г. Костић није новце покупио, неман зашто је на толи красну ствар тако брзо заборавио? Зар такви треба да смо? Та управо речени госп. беседио нам је „какви ваља да смо?“

Уједно ми је споменути, како се је овде почело говорити и сновати о трговачкој школи, и воћ су се неки били прогласили професорима, а од школе досад нема ништа, само то у очи пада, да је један, од наименовани професора постао „танџмајстер“ и Српкиње учи играти „ленџ.“ Ја неби рекао никад, да би такви морали бити.

Морам вам и радостну вест приобћити: друштво за штедионицу довршило је своја правила и послана су на потврђење. Још нам се је својски побринути за господарско друштво. Откривамо где и како запиње, те ће онда ваља кренути на боље.

Ови ћете дана добити прилоге и имена чланова „Матице Српске“ том жељом: да би и у том друга места Митровици слеђила.

— н. У **Араду** на св. Стевана. Одавна се носам одавде јављао, јер и носам управ имао рашта да се јављам, па ни сад немојте што ново очекивати од мене, јер тога — напред већим — у мом допису нема.

О омладини, омладинском друштву „Цвету“ слабо вам могу што занимљиво писати. Код нас још и сад влада строг појам речи омладина, јер код нас старији мисле, да „омладина“ могу само ђаци бити, а сами да на тај назив по природи немају права. Тако мисле скоро сви до једнога, а оно нешто ђака, што по њиховом схваћању сачињава омладину, смем рећи нимало се не паште, да тај назив протумаче старијима; не паште се, јер тешко да ће и од њих бити који, кога назив омладина одушевљава, који би том имену схватио праву језгу, јер они опет држе, да су омладина с тога, што су млади; а незнају, да се је тим именом сав народ крстио, те по том: ко се омладинског имена стиди, стиди се свота јевика и народности своје.

Тако етојмо код нас са омладином, а грађанство остављено само чељусту бесног вијора од туђих елемената најзад мора се занјати и у своје родољубљу поклиннути, с тога неје ни чудо, кад најљуће отрове прима од „наших“ суграђана као мелем својим ранама; кад се и у ствари, која се тиче живота имена и језика српског тако занело слепилом „саграђанског сажалења“, да је упркос свом правашњем решењу у цркв. општани само вотирао гилотини своје вародно имену и језику, изразивши се за комуналне школе — то згодно справити за помађаривање.

А да је и наш народ овде по души и срцу српски, показује ово дело саме цркв. општине.

— Један млађи грађанин добије од позоришног одбора два ковчежића, да их смести, где он за згодно нађе. Он замоли општину, да прими један ковчежић, и почем код нас јавни места за састанке нема, да га смести дегод у цркви. Општина знајући, како је повориште оним бомбастим одговором бившег рјетор-министра Венкхајма остављено само себи — без и једне речи прими предлог истог скупштиника, и реши, да се ковчежић смести на десна врата изнутра, на која се највише ходи. Ово је заиста један доказ српск и осећању нашег грађанства, који је и мене изненадио, познајући крив појам, што је пре тога код нас о српском позоришту владало. Ал' још нас већма изненади један пошт. свешеник, и то најстарији, кад на Божић после предике са предједовице позва народ, да сваки по могућству приложи у ковчежић, јер „то је племенита и спасоносна циљ, која води општем васпитању“. Те његове речи не прођоше без успеха. После службе сав је народ врвео на ону страну; ворните, шестади и крајцаре не-

престанце одјекиваху у ковчежићу, и тешко да је за то два дана пало мање од 15 фор. у ковчежић, а томе се народно позориште — знам — неје надао — у Араду.

СТРАНЕ ЗЕМЉЕ.

ФРАНЦУСКА. Паскал Грусе сурадник „Марселеза“, у чије име и доше В. Ноар и Ул. де Фовијељ као сведоци принцу Бонапарти приповеда о повода тога догађаја колико он о томе зна, наводећи и узроке, који су тај двобој условљавали:

„Кад сам добио чланака, ког је писао против мене у „Ав. де ла Корзу“, Петар Наполеон Бонапарта уједно сам добио и писмо од мог сурадника код „Рованича“, у коме међу осталим стоји: Ви познајете Корвику драги пријатељу, и знате да имамо овде непријатеља, који су у стању ићи до крајности. Од данас сматрајте, да нам озбиљна опасност прети сваком даном. Наши сељаци незнају ни за правду ни за неправду; убијца који би нас напао, унапред је уверен да неће бити осуђен. Нас с дана на дан вређају најгоре кулавице, каквих је Корвика пуна... Ми ћемо радо сваку уреду с преређењем одбијати; али ће они ићи даље. Олет вам велики, доћи ће до нас. Тешко ономе који се усуди почети!... Али зар није јасно, да ми увек на судовима губимо, а наши противници добијају...“ У тим околностима држах да морам сатисфакцију исати од Петра Бонапарте оруђем. Пошто би с тим, праведном чувству сваког поштеног човека, било приватној било општој поруги на пут стао, нишљихах убијственим претњама г. П. Бонапарте брзо коначну мету поставити, и увести целом свету најпростији пут решења те ствари. Написах једно писмо мојим пријатељима Ул. де Фовијељу и В. Ноару, да они оду г. П. Бонапарти; и после 12 сатахи пошемо безбрижно на пут. У отелу ернетног Борја Сотона који је тутражио себи стан. „Хајдете с нама“ рекох му ја „док се моји пријатељи забављају са г. П. Бонапартом, дотле ми чините друштво.“ Тако дођосмо до куће бр. 59. у улици Отелје, која јсталоше, Ул. де Фовијеље, и В. Ноар одоше унутра. Ја и Борје Сотон остасмо чекајући резултат разговора њиховог, и ходасмо диванећи улицом преко од куће г. П. Бонапарте горе доле.

После једно четврт сата, уједан мах сназисмо В. Ноара где из врата истрча и стропишта се стрмоглав на калару. Ја помислих да је спавио и посприу те му притрча са В. Сотоном у помоћ. Али В. Ноар не даше се више. Два послужитеља, који су пред вратима пушили, и не помакоше се. У истом тренутку истрча и Ул. де Фовијељ вичући: убијте! убијте! Ја се бацих на мог сиротог В. Ноара, радеверем му пруслук; кошуља му беше крвава, на прима више срца мала прна нега. Очи угашене, пулс застао; унеу му беху по-модриле и неном обасуте. Света се већ беше доста скупило, и помоћу неколико људи, однесосмо нашег несрећног пријатеља у најближу апотеку. Теш што смо га унели унутра одмах је и издану. Лекар ког смо дали звати кад је приспео, могао је још само констатовати смрт. Полиција кад је чула да је убијца један Бонапарта, није се ни макла. Бадава сам захтевао наредног комисара да протокол састави. Један ми грађанин рече, да је полиц. комисар у Пасији, и понуди се да га на своје фијакру доведе. Прође један сахат; ми око мртвог тела, напољу свет око апотеке гледајући унутра. Најпосле дођу кола натраг и доведе судског лекара дра Пинеа и ... комисара? Не, његовог секретара. Дра Пинел предзање испитивати тело; и таче беше продрло право у срце, док је жртва право стајала. Кад је био готов др. Пинел одзвече га домаћи лекар Бонапарта. Требало је да се констатује да је г. Петар Бонапарта тај час ћушну по образу добио. После неколико тренутака врати се др. Пинел натраг. Он нам рече, да на образу убијце нема трага од какве ћушке. Напротив на левој страни на грудима има мали набој, али тај није од ударца с руком. Г. Петар Бонапарта врио је узбуђен. Он је сам приповедао дру Пинелу ту сцену, и то потпуно онако као и мој пријатељ де Фовијељ. Он признаје да је без икаквог изазивања три метка избацио. Сведочба дра Пинеа која је прве изјаве, у први тренутцима још збуњеног убијце саслушао, овде је од велике важности.

„Полицици“ пишу из Париза догађају у Отелу: „Може се рећи да скоро није какав догађај подигао свет на ноге, као данашњи погреб тела Ноаровог. Од 1 сахата врвио је свет у густим гомилама у Нејља, са свију страна. Сваки је носио венац од бршљана о пупету на хаљини. Млађина реденица која се задоцнила отишла је на колима у Нејља. На пола сата даљине улице се црнише, од силна света; сва глава до главе. У један пут се захори: „Живео Рошфор!“ — Он дође у тај мах на својим колима. Народ га снаком спонаде и на рукама однесе горе у пети спрат куће где је лежало мртво тело Ноарово. Рошфор се укива на прозору, на што се доле свет захори: живео Рошфор! Оно три сахата силне се мртво тело доле и сирово пође. Мртвачка кола беху омићена брђљановим венцима и цвечем. За сандуком, на коме је горе стајала републиканска кана, имао је брат Ноаров Нуј. Он је држао у руци вату црвена цвеча

У Авиј Нејљу вахте један део пратње, да се тело носи у Париз. Луј Ноар посредоваше међу њима да се то не чини, на што најпосле и пристану, те се сировод унуту гробљу нејљском. На гробљу добије Рошфор несвестицу, те га морадосмо однеи у једну апотеку, која у близини беше. Народ који све досад ћуташе у један мах поче викати „Vive la République.“ „A bas l'Empereur!“ „A bas l'Impératrice!“ и одмах за тим захори се марселеза (револуционарна песма). Пошто се свет умори, изговори брат покојников Луј Ноар надгробну беседу, у којој препоручи своје брата успомени демократије. После њега говореше још више других говорника; у том се и прах слусту на земљу, и марселеза се на ново захори. Од полиције за сво време те тужне свечаности не беше ниде ни трага. Једна година људи није ни дочекала крај те церемоније, него се упутила у Париз продирући арак виком: живео република! и певујући марселезу. Око 4 1/2 сахата церемонија се свршила и непрегледна млажина ирене се у Париз. Рошфора и Распаља одрате до пијале „слоге“ не-пресано чекајући марселезу и вичући: живео

